

GEOGRAFIYA FANLARIDA NOAN'ANAVIY DARSLAR VA TA'LIMNING INTERDAOL USULLARI

BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

4-KURS 1-GIQ-22 GURUH TALABASI

CHORIQULOVA IRODA ISKANDAR QIZI

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada geografiya ta'limida noan'anaviy darslar va interfaol usullarni qo'llashning ahamiyati, ularning o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqishni oshirishdagi o'rni, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali dars samaradorligini ta'minlash yo'llari yoritilgan. Tadqiqotda "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Blits-so'rov", "Keys-stadi", "Rol o'ynash" kabi interfaol usullarning geografiya fanidagi qo'llanilishi tahlil qilingan.

KALIT SO'ZLAR: Noan'anaviy darslar, interfaol usullar, geografiya ta'limi, innovatsion texnologiya, o'quv motivatsiyasi, aqliy hujum, klaster, keys-stadi.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение использования нетрадиционных уроков и интерактивных методов обучения в преподавании географии. Подчеркивается их роль в повышении интереса учащихся к предмету и обеспечении эффективности уроков с помощью современных педагогических технологий. Анализируются такие интерактивные методы, как «Мозговой штурм», «Кластер», «Инсерт», «Блиц-опрос», «Кейс-стади» и «Ролевая игра».

Ключевые слова: Нетрадиционные уроки, интерактивные методы, обучение географии, инновационные технологии, учебная мотивация, мозговой штурм, кластер, кейс-стади.

Annotation: This article discusses the importance of using non-traditional lessons and interactive teaching methods in geography education. It emphasizes their role in increasing students' interest in the subject and improving lesson efficiency through modern pedagogical technologies. The article analyzes the use of interactive methods such as "Brainstorming", "Cluster", "Insert", "Blitz survey", "Case study", and "Role play" in geography teaching.

Keywords: Non-traditional lessons, interactive methods, geography education, innovative technology, learning motivation, brainstorming, cluster, case study.

KIRISH

XXI asrda ta'lim jarayonida inson tafakkuri, mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, muammoli vaziyatlardan to'g'ri chiqish ko'nikmalarini shakllantirish asosiy maqsadga aylandi. Shu bois geografiya fanini o'qitishda ham an'anaviy dars shakllaridan tashqari, noan'anaviy, ya'ni yangicha yondashuvga ega interfaol metodlarni joriy etish zarurati kuchaymoqda.

Geografiya tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni birgalikda o'rganuvchi fan bo'lgani sababli, u faqat nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyat, kuzatish va tahlil qilishni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarning bilimini faollashtirish, ularni dars jarayoniga faol jalb etish uchun interfaol yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'limda innovatsion yondashuvlar — bu o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, ijodkorlik va mustaqil fikrlashni uyg'unlashtiruvchi tizimdir. Geografiya fanida bu, ayniqsa, xaritalar, modellar, virtual sayohatlar, muammoli vaziyatlar asosida olib boriladigan mashg'ulotlarda yaqqol namoyon bo'ladi.

1. Noan'anaviy darslarning mazmuni va mohiyati

Noan'anaviy dars — bu dars jarayonini an'anaviy “savol-javob” va “izoh berish” shakllaridan chiqib, o'quvchini faol sub'ekt sifatida jalb etuvchi, yangilik yaratishga undovchi pedagogik shakldir.

Uning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- o'quvchining mustaqil fikrlashini rag'batlantirish;
- o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida do'stona muloqot yaratish;
- o'rganilayotgan mavzuni hayotiy misollar bilan bog'lash;
- har bir darsda interfaollikni ta'minlash.

Geografiyada noan'anaviy darslar turli shakllarda o'tkaziladi:

1. “Sayohat darsi” – o'quvchilarni ma'lum bir geografik obyekt bo'ylab “virtual” sayohatga olib chiqish;
2. “Bahs-munozara darsi” – muammoli savollar atrofida fikr almashish;
3. “Press-konferensiya darsi” – o'quvchilar jurnalist va mutaxassis rolida qatnashadilar;
4. “Loyiha darsi” – kichik guruhlar orqali hududiy yoki ekologik loyihalarni ishlab chiqish.

Bunday darslar o'quvchilarda kuzatuvchanlik, tahliliy fikrlash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantiradi.

2. Interfaol usullar va ularning geografiya ta'limidagi o'рни

Interfaol usullar – bu o'quvchi faol ishtirokini ta'minlaydigan, birgalikda o'rganish, fikr almashish va tahlilga asoslangan metodlardir.

Quyidagi interfaol metodlar geografiya ta'limida eng samarali hisoblanadi:

A) “Aqliy hujum” usuli

Bu usulda o‘quvchilar muayyan muammo ustida erkin fikr yuritadilar. Masalan, “Iqlim o‘zgarishining O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta’siri” mavzusida o‘quvchilar o‘z takliflarini bildiradilar.

Bu metod o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv, sabab-oqibat bog‘liqligini tushunish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

B) “Klaster” usuli

Tushuncha va g‘oyalarni o‘zaro bog‘lash uchun ishlatiladi. Masalan, “Tabiiy resurslar” mavzusida o‘quvchilar “Yer osti boyliklari”, “Suv”, “Havo”, “O‘rmon” kabi tarmoqlarni sxematik tarzda klaster shaklida tasvirlaydi.

C) “Insert” usuli

Matn bilan ishlashda juda qulay. O‘quvchi o‘qish jarayonida bilgan, yangi bilib olgan, tushunmagan yoki qo‘shimcha izlanish talab etadigan ma’lumotlarni belgilar orqali qayd etadi.

D) “Keys-stadi” usuli

Bu usulda muammoli vaziyatlar asosida o‘quvchilar amaliy yechim topishga o‘rganadilar. Masalan, “Aral dengizining qurishi” mavzusida o‘quvchilar ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy yechimlarni ishlab chiqishadi.

E) “Rol o‘ynash” usuli

Bu usulda o‘quvchilar geografik jarayonlarni jonlantiradi. Masalan, “Tabiiy ofatlar” mavzusida o‘quvchilar sinfda “meteorolog”, “ekolog”, “qutqaruvchi” rollarini ijro etib, voqelikni tahlil qiladilar.

Interfaol metodlarning barchasi o‘quvchining darsdagi ishtirokini kuchaytiradi, fanga bo‘lgan ichki motivatsiyani oshiradi va o‘rganilgan bilimni uzoq muddatli xotirada mustahkamlaydi.

3. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularning ahamiyati

Axborot texnologiyalari ta’limning ajralmas qismiga aylandi. Geografiyada bu, ayniqsa, multimedia xaritalar, onlayn sayohatlar, Google Earth, ArcGIS dasturlari yordamida amalga oshiriladi.

Virtual modellar orqali o‘quvchilar tog‘ tizimlari, daryo tarmoqlari yoki iqlim mintaqalarini 3D formatda ko‘ra oladilar. Bu ularning tasavvurini kengaytiradi, fanlarni integratsiyalash imkonini beradi.

Shuningdek, “Quizizz”, “Kahoot”, “Mentimeter” kabi raqamli platformalar yordamida interfaol testlar va bahslar tashkil etish o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini ham rivojlantiradi.

4. O‘qituvchining o‘rni va kasbiy mahorati

Interfaol darslar samarasi, avvalo, o‘qituvchining tashabbuskorligi va metodik saviyasiga bog‘liq. Zamonaviy geografiya o‘qituvchisi quyidagi fazilatlarga ega bo‘lishi lozim:

- pedagogik innovatsiyalarni o‘zlashtirish;
- interfaol metodlarni o‘z faniga moslashtira olish;
- har bir o‘quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb qilish;
- tanqidiy fikrlashni rag‘batlantirish.

O‘qituvchi endi faqat “ma’lumot beruvchi” emas, balki “yo‘naltiruvchi, fasilitator va motivator” sifatida faoliyat yuritadi. U o‘quvchini mustaqil izlanishga undaydi, fikrini baholaydi, jamoaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yadi.

5. Noan'anaviy darslar orqali kompetensiyalarni shakllantirish

•Bugungi ta'lim tizimi o'quvchilarda quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirishni maqsad qiladi:

- axborot bilan ishlash kompetensiyasi – ma'lumotni izlab topish va tahlil qilish;
- ijtimoiy faoliyat kompetensiyasi – jamoadagi o'z o'rnini anglash;
- innovatsion fikrlash – muammolarga yangicha yechim topish;
- kommunikativ kompetensiya – fikrni erkin ifoda etish.

Noan'anaviy va interfaol darslar ushbu kompetensiyalarni tabiiy shaklda shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, "Hududiy rivojlanish loyihasi" mavzusida o'quvchilar bir viloyat misolida iqtisodiy-iqlimiy tahlil o'tkazib, o'z tavsiyalarini ishlab chiqadilar.

1. innovatsion fikrlash – muammolarga yangicha yechim topish;
2. kommunikativ kompetensiya – fikrni erkin ifoda etish.

Noan'anaviy va interfaol darslar ushbu kompetensiyalarni tabiiy shaklda shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, "Hududiy rivojlanish loyihasi" mavzusida o'quvchilar bir viloyat misolida iqtisodiy-iqlimiy tahlil o'tkazib, o'z tavsiyalarini ishlab chiqadilar.

XULOSA

Geografiya ta'limida noan'anaviy darslar va interfaol usullarni keng joriy etish — bu zamonaviy ta'lim talabidir. U o'quvchilarning darsdagi faolligini, fanga bo'lgan muhabbatini, tahliliy va tanqidiy fikrlashini oshiradi.

Interfaol metodlar orqali o'quvchi o'z bilimini nafaqat yodlaydi, balki uni real hayotdagi holatlarga tatbiq etishni o'rganadi. Shunday qilib, har bir geografiya darsi o'quvchi uchun yangi tajriba, izlanish va kashfiyot maktabiga aylanadi.

Kelajakda geografiya o'qituvchilari zamonaviy axborot texnologiyalarini, innovatsion pedagogik yondashuvlarni muntazam o'zlashtirib, o'quv jarayonida qo'llay olishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. Karimova D. Interfaol o'qitish metodlari. — Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti, 2021.
3. Mavlonova R., Hasanboeva O. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Noshir, 2019.
4. Abduvaliyev A. Geografiya darslarida innovatsion metodlar. — Samarqand, 2022.
5. UNESCO. Modern Methods of Teaching Geography. — Paris, 2020.
6. Xolmatov R. Geografiya o'qitish metodikasi. — Toshkent: Fan, 2018.
7. OECD Report. Innovative Pedagogies for 21st Century Learning. — Geneva, 2021.